

CURIERUL JUDICIAR

DOCTRINA — JURISPRUDENȚA — LEGISLAȚIUNE — ECONOMIE POLITICA — FINANȚE

DIRECTOR : D. ALEXANDRESCO

PRIM-REDACTOR : I. N. CESĂRESCU

ABONAMENTUL

pe an 30 lei; 6 luni 16 lei; 3 luni 8 lei

Studentii plătesc pe jumătate

Străinătatea : 40 lei pe an, 20 pe 6 luni

A P A R E

de două ori pe săptămână sub redacțiunea unui comitet

Abonamentele se plătesc tot-d'a-una înainte

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

BUCURESCI

6, Splaiul Brâncoveanu Voevod, 6
Vis-à-vis de Palatul Justiției

S U M A R

Raportul între patron și lucrător (accidente de travaliu)
de d. Ionescu-Dolj.

JURISPRUDENȚA STRAINA :

Curtea de casație din Francia (Camera reclamațiilor) : *Casenare contra lui Lardou*, cu o observație de d. D. Alexandresco.

JURISPRUDENȚA ROMÂNĂ :

Înalta Curte de casație și justiție, s. II : *Manuc Ivanoglu, compturi*.Curtea de apel din Iași, s. I : *Niculae Călin, tutorul minorei Olga Cordaș cu Statul*.

Raportul între patron și lucrător

(Accidente de travaliu).

Patronul și lucrătorul, iată două subiecte juridice, cari pe fie-care zi ce trece, devin din ce în ce mai importante în mișcarea noastră evolutivă, grație tendinței spre industrialism. Deși prin pozițiunea lor materială, fac parte din clase sociale diferite, totuși prin felul ocupațiunii sunt veșnic împreună, formând marea familie industrială, de numele căreia stau strâns legate multe și mari cestiuni cu adevărat sociale. În jurul asociațiunii lor, gravitează cele mai mari principii ale științei economice, *capital*, *muncă* și *producțiune* și de dănsii depinde buna lor organizare.

Ciocnirea intereselor veșnic opuse—deși veșnic împreună—ale acestor doi factori, așa de puternici în ordinea economică, a dat naștere așa numitei *cestiuni uvriere* ⁽¹⁾ isvor nesecat de conflicte sociale, economice și juridice.

Ne vom ocupa aci, de unul din aceste conflicte

(1) Obiectul acestei cestiuni a fost altă dată formulat în puține cuvinte și cum nu se poate mai bine, în coloanele acestei reviste (No. 40) a. c.) de savantul procuror de la Înalta Curte de casație și justiție, d. Șt. Stătescu, cu ocaziunea unui proces de această natură, în care a luat concludină înaintea secțiunilor-unite.

de natură juridică, și anume de *accidente de travaliu*, cestiune, de alt-fel, până azi, cam rară și asupra căreia cu câte-va luni în urmă s'au pronunțat și instanțele noastre judecătorești. În timpurile vechi, cestiunea nu putea avea importanță, căci munca se făcea cu sclavi și nu putea fi vorba de responsabilitatea stăpânului în caz de accident, și nici în evul de mijloc, lipsind marea industrie.

Azi, când industria a luat o dezvoltare așa de mare, cestiunea se naște ast-fel : într-o fabrică saă usină, la o mașină de treer, la o șantieră saă bina, se întâmplă o explozie saă un alt accident industrial, care omoară pe un lucrător saă îl pune în imposibilitate de a mai lucra ; e între-barea, *patronul va fi el responsabil de accident, va fi el ținut să despăgubească pe lucrător saă familia lui, remasă poate fără nici un sprijin?*

Când *da* și când *nu* ? și în ambele casuri, în baza căror principii de drept ?

Care ar fi fundamentul juridic al acestei responsabilități ?

Sub imperiul legilor actuale, atât la noi cât și în țările în care nu există aplicat *principiul asigurărilor obligatorii* ⁽²⁾, trei sunt părerile cari și

(2) Practica a demonstrat că responsabilitatea patronului în caz de accident, nu e suficientă spre a atenua miseria atâtor nenorociți ce rămân pe drumuri, așteptând mila publică, din cauza accidentelor, patronul neputând fi declarat responsabil în toate casurile. S'a găsit o atenuare a acestui rău social în *contractul de asigurare* asupra vieții lucrătorului. Pe de altă parte fiind-că și patronii sunt responsabili de accident și fiind foarte greu a debursa odată tot quantumul despăgubirilor, au fost siliiți a se asigura și ei contra accidentelor și în caz de accident în fabrica sa, în loc de a plăti el, plătește societatea. Lucrătorul plătește prima prin rețineri din salariu. Acest sistem facultativ, având inconvenient, Germania cea d'intâi, prin legile 7 Iunie 1871, și cele lalte trei dintre anii 1883 și 1888, a introdus *asigurarea obligatorie*, pentru toți lucrătorii și patronii, *contribuind și statul* la formarea fondurilor necesare ; aceasta sub impulsionea sentimentelor umanitare ale *Împăratului Wilhelm I* și stăruința *Omului de fer*.

Austria, urmând curentul german prin legile din 1887 și 1888 a introdus asigurarea obligatorie pentru toți *uvrierii*.

dispută întâetatea, ca răspuns la cestiunea de mai sus: a) *teoria culpei delictuale sau aquiliană*, b) *teoria culpei, contractuale* și c) *teoria sau părerea electrică a lui Labbé*.

Ne vom ocupa de fie-care în parte și vom arăta după umila noastră părere care e cea mai juridică și mai conformă principiilor legislațiunii noastre.

I

Teoria culpei delictuale sau aquiliană. Acest prim sistem, declarând responsabil de accident pe patron, explică că fundamentul acestei responsabilități civile, residă în culpa sau neglijența sa, că adică patronul va fi declarat responsabil de accident numai când accidentul e provenit din cauza sa, când el sau un prepus al său va fi găsit în culpă; și din contra, ori de câte ori se va stabili că accidentul e provenit din forță majoră, din întâmplări neprevăzute, din cauze necunoscute, sau din greșala lucrătorului, pierderea va fi a acestuia. Această teorie e bazată pe dispozițiunile art. 998 și 999 C. civ. (art. 1382 și 1383 C. Nap.), în care e scris principiul general și formulat deja de la Romani, de *legea Aquilia*⁽³⁾, «că ori-ce faptă a omului, care cauzează altuia un prejudiciu, obligă pe acel din a cărui greșală s'a ocasionat a-l repara art. 998 C. civ.» și «omul e responsabil nu numai de prejudiciul ce a cauzat prin fapta sa, dar și de acela ce a cauzat prin neglijența sa sau prin imprudența sa (art. 999

În *Elveția*, la 26 Octomb. 1890, s'a votat un articol adițional la Pactu federal, autorizând puterile federale să introducă asigurarea obligatorie uvrieră. (Cauwès. *Cours d'économie politique*, Vol. III, pag. 521.

În *Franța*, pentru lucrătorii de mine, există legea din 29 Iunie 1894, cu decretele din 25 Iunie 1894 și 14 August 1894, care reglementează *Casele de ajutor și pensii*, ale acestor lucrători, unde fie-care exploatator de mine va vărsa în fie-care lună pentru formarea capitalului necesar pensiunilor, o sumă egală cu 4% din salariul tuturor lucrătorilor, din care jumătate e formată cu o preluare asupra salariilor lucrătorilor, iar cea-altă jumătate o pune patronul (art. 2 din lege).

⁽³⁾ *Legea Aquilia*, era de o aplicațiune mult mai restrânsă, căci nu se aplica de cât în caz de leziuni materiale ca *urere, frangere și rumpere* și aduse persoanelor de condițiune servilă. Legea începe chiar cu cuvintele: *Qui servam servamve*, etc. (Pellat. *Manuale juris synopticum*, Cart. IV, tit. III). De persoanele libere legea nu se ocupă și jurisconsulții au căutat să-i dea o mai întinsă aplicațiune, dând o *actio utilis* persoanelor libere lezate. În *Digeste* leg. 5, § 3, tit. 11. cart. 9, găsim un text în care se spune că un cismar a spart un ochi unei calfe a sa și *Julian* adaoga: *sed lege Aquilia posse agi non dubito*. De aci se deduce că acc'd. de travaliu la Romani?, se repara în basa plebiscitului aquilian.

C. civ.), principii ce sunt înscrise în toate legislațiunile⁽⁴⁾.

Deci conform acestor principii, lucrătorul va trebui să dovedească culpa patronului, spre a avea drept la o indemnizațiune. În genere și mai ales în jurisprudență, patronul e considerat în culpă, ori de câte-ori se va stabili, că nu a avut mașinele cele mai perfecționate, sau erau usate, când nu a dat o reglementare serioasă muncii, etc.⁽⁵⁾; deși — zic patronii — nu se vede de unde decurg aceste obligațiuni pentru ei, căci art. 998 și 999 C. civ., consacră numai principiul: *nemi-nem laedas*.

Resultatele practice ale acestui sistem sunt foarte riguroase pentru lucrător, căci pe lângă că patronul e declarat iresponsabil de toate *riscurile profesionale*, propriu zise⁽⁶⁾, ne având recurs contra lui de cât în caz de culpă stabilită; dar lasă încă în sarcina lui administrarea probei, căci el trebuie să facă proba culpabilității patronului (*actori incumbit probatio*).

Aceste enorme dificultăți face ca lucrătorii victime, să ajungă foarte cu greu sau mai nici o dată la o indemnizație și acea poate neînsemnată, căci mai în tot-deauna și termină pretenția printr-o transacție, lucrătorului fiindu-i imposibil a trece procesul prin toate instanțele judecătorești, cu un adversar neegal⁽⁷⁾.

⁽⁴⁾ Art. 1725 și 1750 Cod. Calimak; art. 1294 și 1323 C. austriac; art. 116 C. saxon; art. 823 și urm. noul Cod german; art. 35 Cod. federal al oblig. (Elveția).

⁽⁵⁾ Casația rom. a admis ca culpă, faptul de a întrebuința copii la mașini sau aparate periculoase, căci de la copii nu se poate cere prudență, ar fi a-i cerea imposibilul, în acest caz patronul se angajează a fi prudent în locul lui, deci el va răspunde de ori-ce accid. s'ar întâmpla copilului (Laurent, Vol. 20, pag. 518). Vezi d. Stef. Stătescu, un articol despre *accidentele uvrierilor și responsabilitatea patronilor*, în *Curierul Judiciar* No. 40 din 1900. În Franța sunt mai multe legi ce reglementează munca copiilor și femeilor în fabrici, precum și orele de ocupațiune (legea din 2 Noiembrie 1892). S'a observat că accidentele se întâmplă mai puțin în primele ore de muncă și mai multe către finele zilei (causa oboseala).

⁽⁶⁾ Accidentele provenite din forță majoră, caz fortuit, cauze necunoscute, etc.

⁽⁷⁾ Datele statistice ne arată, pentru Germania, că din 100 accidente, 68% sunt atribuite riscului profesional propriu zis; 12% culpei patronului și 20% neglijenței și greșelii lucrătorului; cu alți termeni, numai în 12% cazuri lucrătorii sunt despăgubiți, restul de 88% și-l privește (Paul Cauwès, *Cours d'économie politique*, Vol. III, pag. 523). De asemenea se citează ca exemplu de străgănire, foarte semnificativ, din jurisprudența franceză, unde un proces asupra unui accident întâmplat la 13 Ianuarie 1879 s'a terminat abia la 1 Iulie 1885, printr-o decisiune a Înaltei Curți de casațiune. (Citat de d. Sima Niculescu, *Raportul între patron și lucrător*, pag. 46).

Această teorie aplicată deja de jurisprudența franceză — până la 1898 data promulgării unei legi speciale — pare a fi fost consacrată și la noi de Inalta Curte de casație și justiție, printr'o decisiune, dată în secțiunii-unite, în audiența de la 11 Mai a. c. ⁽⁸⁾.

II

Teoria culpei contractuale. Se critică primul sistem, că dispoziț. art. 988 și 999 C. civ. sunt streine cauzei, că ele spre a putea fi aplicate, presupun că nu trebuie să existe nici o legătură juridică (*juris vinculum*), nici un raport de drept, între cel ce a cauzat prejudiciul și victima; pe când în speța noastră, cazul nu e același, căci părțile sunt unite printr'o legătură juridică: *contractul de locațiune a muncii* ⁽⁹⁾ și în fine că obligațiunile ce se impun patronului nu pot rezulta din art. 988 și 999 C. civ. În altă parte dar, trebuie căutată sursa obligațiunilor impuse patronului și anume în convențiunea ce leagă pe părți: *contractul de locațiune a muncii* (art. 1412 și 1470 și ur. C. civ.); deci responsabilitatea patronului e de *natură contractuală* ⁽¹⁰⁾ (*ex contractu, non ex facto*) și fundamentul său residă în acest contract ce există între părți. Din natura chiar a acestui contract rezultă pentru pa-

tron, două serii de obligațiuni: a/ de a plăti prețul convenit și b/ de a garanta lucrătorilor săi, siguranța vieții în tot timpul execuțiunii lucrului ce le încredințează, luând toate măsurile necesarii spre a preîntâmpina orî-ce pericol inerent lucrării, ca ast-fel la terminare să-i poată reda lor însăși, valizî cum i-a primit. Pe baza acestui contract și a obligațiunilor ce decurg din el, patronul e *presupus* în culpă, orî de câte orî nu va dovedi că a făcut tot ce i-a stat prin putință spre a evita accidentul și că e provenit din greșeala sa sau imprudența lucrătorului; ba încă chiar în caz de culpă din partea lucrătorului, dacă patronul nu și-a îndeplinit *toate* obligațiunile sale, va răspunde de daune față de victima accidentului.

Accidentele provenite din forța majoră, cauză necunoscută, întâmplări neprevăzute, privesc pe patron, căci din momentul ce se admite obligațiunea pentru patron, de a-l reda sănătos, discuțiunea și proba forței majore, devine ilusorie.

În consecință, în acest sistem, atât riscurile profesionale propriu zise, cât și sarcina probei, sunt deplasate — spre deosebire de primul sistem și lăsate în sarcina patronului. — Această doctrină admisă de multe orî de jurisprudența franceză ⁽¹¹⁾ până la 1898, susținută cu multă căldură de d-nii Sauzet ⁽¹²⁾ în Franța și Saintellette ⁽¹³⁾ în Belgia e supra numită și *teoria riscului profesional*, și ea formează baza tuturilor legilor speciale, asupra acestei materii, în diferitele state ⁽¹⁴⁾.

⁽⁸⁾ Vezi în acest sens și opiniunea d-lui St. Stătescu, în *Curierul judiciar*, No. 40/900, unde e publicată și decisiunea.

⁽⁹⁾ În sensul că art. 988 și ur. sunt aplicabile și în caz de accident de travaliu, avem o hotărîre recentă, a trib. din Rennes, concepută ast-fel: «*Regula din art. 988 Cod. civ. (1382 c. Nap.) este generală și absolută, aplicabilă în toate cazurile, când prejudiciul a fost cauzat în cursul execuțiunii unui contract oare-care, unui contractant de către cocontractantul său; sau este faptul unui terțiu juridicamente strein de persoana lezată; că în cazul întîi ca și în al doilea, obligațiunea de a repara paguba, naște exclusiv dintr'un fapt personal al celui ce l'a cauzat*» (20 Mart 1893).

⁽¹⁰⁾ S'a zis, între altele că responsabilitatea patronului fiind de natură contractuală, patronul ar putea scăpa de răspundere, introducând în contractul de locațiune a muncii, o *clausă de neresponsabilitate* (E. Glasson, *Le Code civil et la question ouvrière*).

D-nu D. Alexandresco, distinsul jurisconsult român, se ridică, cu drept cuvînt cred. contra părerii eminentului său profesor, Glasson, susținând că deși în materie de culpă contractuală, clausele de neresponsabilitate sunt permise, însă numai când acea culpă nu e gravă, ca în materia aceasta, ca să poată echivala dolul (*magna culpa, dolus est*) (*Explicarea Cod. civil.*, Vol. V, pag. 501 și 514).

Cred de asemenea, că chiar în caz când se admite că responsab. patronului e de natură delictuală, clausa de neresponsabilitate inserată în contract e nulă și neavenită (art. 5 și 1707 C. civ.). Ar fi a transige asupra unui delict viitor, cea ce nu e permis. (Vezi pe larg cestiunea tratată de d. D. Alexandresco, în op. citat., Vol. V, pag. 503.

⁽¹¹⁾ Vezi mai multe decisiuni și sentințe franceze, citate de d. D. Alexandresco în «*Explicarea teoretică și practică a Cod. civil.*», Vol. V, pag. 499 și ur.

⁽¹²⁾ M. Sauzet. *De la responsabilité des patrons dans les accidents industriels* 1883.

⁽¹³⁾ Saintellette. — De la responsabilité.

⁽¹⁴⁾ În *Elveția* o lege din 1 Iulie 1875 și menținută prin legea din 22 Aprilie 1887, admite această doctrină, *face pe patron responsabil de toate accidentele*, afară de cele provenite din greșeala sa sau neglijența lucrătorului. Prin legea din 25 Iunie 1881, ca o atenuare a responsabilității, s'a fixat maximul despăgubirilor, ce pot fi acordate de tribunal, la de șase orî salariul anual.

În *Germania*, prin legea din 6 Iulie 1884, complectată prin legile din 24 Mai 1885 și 5 Mai 1886, toate accidentele *fără distincție*, chiar și cele provenite din culpa lucrătorului, sunt privite ca *riscuri profesionale* pentru patron, cari trebuiesc socotite în cheltuelile generale, ale întreprinderii. — În *Italia*, *Rusia* și *Anglia* sunt legi cu dispozițiuni analoage. (P. Cauwès, op. citat., Vol. III, p. 524).

În *Franța*, după o muncă de 18 ani (1880—1898) a unor eminentei jurisconșulți și economiști, după studii și rapoarte aprofundate, în care interval s'ați prezentat 18 propuneri și proiecte, abia la 9 Aprilie 1898 s'a votat o lege de 34 articole, foarte generoasă și care e un adevărat monument le-

Nici acest sistem însă, nu e în afară de orî-ce critici; așa prin el se păcătuiește prin aceea că *erizează în presumție culpa patronului*, ceea ce e o exagerație și în contradicție cu dispozițiunile art. 1082, 1083 și 1156 C. civ. și din punct de vedere moral e de asemenea criticabil, căci prin aceea chiar că pune obligațiune patronului de a reda pe lucrător la finele lucrării sănătos așa cum l'a primit, prin aceasta chiar ridică lucrătorului or-ce voință și libertate de acțiune, considerându-l ca *un instrument*, ca o *mașină*, în mâinile patronului, pe care trebuie a o repara când se deteriorează. Orî, aceasta e inadmisibil — se zice — din punct de vedere moral, omul fiind liber și responsabil de actele sale și contractul intervenit între el și patron, fiind rezultatul acordului a două voințe independente și suverane ⁽¹⁵⁾.

III

Sistemul electic al lui Labbé. Consecințele prea riguroase, din primele două sisteme, când pentru lucrător, când pentru patron, a determinat pe juriști a găsi un alt sistem intermediar care temperând aceste rigori, să întrebuinteze o mai justă măsură față de interesele părților—dovada adevăratei justiții—conciliind ast-fel și spiritul legii pozitive cu principiile umanitare. Cel d'întîi. care a formulat acest sistem a fost distinsul și regretatul profesor francez, Labbé.

Iată cum se exprimă: «dacă se întîmplă vre-o nenorocire, dacă lucrătorul e rănit și rana e produsă de instrument, de aparat, de substanță dată de patron, acesta datorește o indemnitate, afară numai dacă nu demonstrează că 'și-a îndeplinit obligațiunile contractului, adică că a făcut tot ce se poate cere înțelepciunii omenești, ast-fel ca să previe accidentul, sau a'i atenua efectele deplorabile; și cum această probă ne

«definită este aproape imposibilă, revine a zice: «afară dacă nu dovedește intervenirea unei forțe majore străine, sau greșala lucrătorului» ⁽¹⁶⁾.

După cum se vede acest sistem, ne învață, ca și cel de al doilea, că fundamentul responsabilității patronului e de natură contractuală, adică residă în contractul de locațiunea muncii, ce leagă pe părți (art. 1412 C. civ.); însă *mai atenuat în consecințele sale*, căci patronul va fi declarat responsabil numai când se va stabili culpa sa și când nu va fi luat toate măsurile de a preveni accidentul; deci accidentele provenite din forță majoră și cauze necunoscute nu'l privesc. Această soluțiune, e de alt-fel conformă și cu principiile pozitive de drept, înscrise în art. 1082, 1083 și 1156 C. civ.

Intreg sistemul, ast-fel alcătuit, se deosebește de primul sistem atât prin fundamentul său juridic, cât și prin aceea că aici proba trebuie s'o facă patronul; iar de cel de al doilea sistem, prin aceea că accidentele provenite din forță majoră sau cauze necunoscute sunt în sarcina lucrătorului și *presumția de culpă* pentru patron dispăre.

La noi, acest sistem, a fost admis de curând de Curtea de apel din Galați, printr'o decisiune doctrinal motivată ⁽¹⁷⁾, dar care a fost casată de Înalta Curte în secțiuni-unite.

«Că ast-fel fiind—zice Curtea de Galați—obligațiunea patronului de a despăgubi pe lucrător, «pentru accidentele întîmplute în serviciul său, *«isvorește din contract*; că pe baza acestui contract, patronul e presupus în culpă orî de câte orî nu va dovedi că el 'și-a îndeplinit obligațiunea ce avea față de lucrător de a lua toate măsurile necesarii pentru a preîntîmpina pericolele și că accidentul s'a întîmplat din greșeala, *«imprudența lucrătorului sau caz fortuit»* ⁽¹⁸⁾.

De aci se vede că Curtea pune cazurile fortuite în sarcina lucrătorului, comf. art. 1082 și urm. C. civ.; însă sarcina probei o lasă patronului.

Cred că acest ultim sistem, împărtășit și de d. D. Alexandresco ⁽¹⁹⁾ e cel mai juridic și mai conform cu principiile pozitive actuale, ale le-

gislativ, în legislațiunea uvrieră. Principiul admis e că face din accident un *risc profesional* pentru patron (art. 1) dând drept lucrătorului la o indemnitate, care nu va fi mai mare de $\frac{2}{3}$ din salariul anual, în caz de incapacitate permanentă; $\frac{1}{2}$ din salariul zilnic în caz de incapacitate temporară; în caz de moarte se va servi urmașilor: soției nedivortată 20% din salariu anual; 15% când rămîne un copil; 25% când rămân doi; 35% când sunt trei și 40% când rămân patru sau mai mulți (art. 3 din lege). (*Pandectes francaises, Recueil mensuel*, pag. 49, *Quatrième cahier* 1899.

⁽¹⁵⁾ «Mai pre sus de principiul ortodox și mai înainte de toate voesc să salvez viața uvrierului, *piară principiile*, dar să scăpăm viața oamenilor cari muncesc» (Cuvintele d. Luzzatti, economist în congresul economic de la Paris).

⁽¹⁶⁾ S. Niculescu, op. citat, pag. 43. Vezi de asemenea Labbé, note în *Shney* (86 și 87—1 și 4).

⁽¹⁷⁾ *Curierul Judiciar* No. 40 din 1900.

⁽¹⁸⁾ Idem.

⁽¹⁹⁾ Op. citat, pag. 498 și urm., Vol. V.

gislațiuneii noastre; însă față de soluțiunea dată de alte state — după cum am văzut mai sus — acestei cestiuni juridico-sociale, soarta lucrătorului merită mai multă atențiune și umanitarism, mai ales când statisticele ne arată cât de reduse sunt cazurile de culpabilitate ale patronului (12⁰%) și cum cele mai multe accidente privesc pe lucrător (88⁰%). Industria de fabrică luând și la noi o dezvoltare destul de mare, nevoia unei reglementări a cestiunei se impune⁽²⁰⁾ și experiența făcută de alte state ne poate folosi. *A protejea pe lucrător e a protejea industria.*

Ionescu-Dolj

Substituit la Tribunalul Fălciui

JURISPRUDENȚA STRĂINĂ

CURTEA DE CASAȚIE DIN FRANȚIA

(Camera reclamațiunilor)

Audiența de la 27 Iulie 1899

Președenția D-lui T A N O N, Președinte

Casenare contra lui Lardou

Legat universal. — Caracteres acestui legat. — Vocațiunea la universalitatea patrimoniului defunctului. — Art. 1003 Cod civ. (888 C. rom.).

Este un legat universal, continuator al persoanei defunctului, iar nu un fideicomis, persoana care, după termenii instituțiunii, este chemată a culege eventual, în urma plății datoriilor și a sarcinilor moștenirii, întreaga avere lăsată de testator și a beneficii de neacceptarea posibilă a unor legate.

Curtea,

Asupra mijlocului unic de casare, tras din violarea art. 911 și 1003 C. civ. (812 și 888 C. rom.); Considerând că decizia atacată declară că instituția de legat universal în persoana lui Lardou este făcută în termeni precisi și nu lasă nici o îndoială sau ambiguitate; Că Lardou este chemat, în această calitate, a culege *eventual*, în urma plății datoriilor și sarcinilor moștenirii, întreaga avere ce Lapoulle a lăsat la moartea sa; Că din documentele produse în cauză rezultă că, în urma plății datoriilor și a legatelor, Lardou este chemat a culege o sumă de mai bine de 20000 lei și a se folosi de neacceptarea posibilă a unor legate; Că judecând după aceste constatări de fapt că Lardou nu este fideicomis, ci continuatorul persoanei testatorului, decizia venită în recurs, care este destul de motivată, departe de a viola textele de lege visate de recurent, a făcut, din contră, o justă și sănătoasă aplicare a regulilor materiei; Pentru aceste motive, respinge recursul, etc.

Observație. — Legatul universal este dispo-

⁽²⁰⁾ În legătură cu această cestiune e și art. 1472 C. civ., după care patronul e crezut pe cuvânt, în caz de contestație asupra salariului; acest rest al timpurilor trecute, e azi o adevărată denegare de dreptate și ar trebui modificat.

sițiunea testamentară prin care testatorul lasă *eventual*, la una sau mai multe persoane, universalitatea bunurilor ce el va avea la moartea lui. Cuvântul *eventual* trebuie adăos la textul art. 888, după cum face și decizia de mai sus, pentru că ceea ce trebuie să se considere, pentru a se ști dacă legatul este sau nu universal, nu este rezultatul ce va produce legatul, ci întinderea vocațiunii legatarului. Ceea ce caracterizează deci legatul universal este vocațiunea legatarului la *universalitatea* bunurilor care vor compune patrimoniul lui la moartea sa ⁽¹⁾. Ast-fel ar fi dispoziția concepută în termenii următori: «Las lui X... toată averea mea, sau las lui X toată averea ce voi avea la moarte mea; — Instituesc pe X moștenitorul meu sau voesc ca cutare să fie legatarul meu, etc.». Nu este chiar nevoie de a se întrebuița cuvintele «legatar universal», pentru că, după cum foarte bine observă Curtea de casatie din Franța ⁽²⁾, rânduirea unui legatar nu este astă-zî supusă unor termeni sacramentali sau unei formule determinate, precum era altă dată la Romani, înainte de Justinian, ci este de ajuns ca testatorul să fi manifestat în mod clar și neîndoelnic intenția de a transmite exclusiv persoanei gratificate, universalitatea bunurilor ce el va lăsa la moartea sa ⁽³⁾.

Se poate chiar întâmpla ca testatorul să fi calificat legatarii săi de universalii, și cu toate acestea, din clausele testamentului, să rezulte că această expresiune a fost impropriu întrebuițată de dânsul ⁽⁴⁾.

S'ar putea de asemenea întâmpla ca persoana calificată legatar universal să nu fie în realitate de cât un executor testamentar ⁽⁵⁾.

De câte ori deci termenii testamentului vor lăsa o îndoială oare-care asupra voinței testatorului, de atâtea ori va interveni aprecierea judecătorului, care va determina dacă persoana instituită are sau nu vocațiunea la universalitatea bunurilor defunctului. În caz când legatarul va avea, cel puțin *eventual*, asemenea vocațiune, el va fi un legatar universal, ear în caz contrar, un legatar cu titlu universal sau particular.

Jurisprudența franceză și mai cu samă jurisprudența noastră par a pune ca un principiu statornic că judecătorii fondului apreciază în mod suveran, după intenția testatorului, dacă un le-

⁽¹⁾ Cpr. Cas. rom. și C. București. *Dreptul* No. 77 din 1891 și din 1899, No. 34, p. 272.

⁽²⁾ Veđi D. P. 52. 1. 136.

⁽³⁾ Cpr. Laurent, XIII, 506. Demolombe, XXI, 545. Veđi și C. București, *Dreptul*, No. 75 din 1899, p. 604.

⁽⁴⁾ Veđi Cas. fr. D. P. 58. 1. 334.

⁽⁵⁾ Cpr. C. Orléans. D. P. 70. 2. 90. Cas. fr. D. P. 99. 1. 472.

gat are să nu caracterul unui legat universal⁽⁶⁾. Este adevărat că instanțele de fond au o putere suverană de apreciere de câte ori este vorba de a se aprecia intenția testatorului, însă, cu toate acestea, nu mai puțin adevărat este că chestiunea de a se ști care este adevăratul caracter al unei dispoziții testamentare, privită din punctul de vedere al textelor care definesc diversele specii de legate, este o chestie de drept care cade sub controlul Curții supreme.

Ast-fel, Curtea din București, prin interpretarea voinței testatorului, considerase ca un legat universal clauza prin care un testator lăsase pe soția sa «desăvârșită clironomă»⁽⁷⁾. Curtea supremă a casat cu drept cuvânt această decizie, argumentând că din termenii testamentului nu se poate deduce voința testatorului de a lăsa soției sale ori-ce avere ar rămânea la moartea sa, pentru ca ast-fel legatul să fie universal, ci că din contră, el n'a înțeles a lăsa de cât averea prevăzută în testament; de unde rezultă că Curtea de fond calificase rău legatul și deci violase legea⁽⁸⁾.

Acela care are vocațiune pentru întregul patrimoniu al defunctului este legatar universal, chiar dacă n'ar exista pentru dânsul nici un emolument. Astfel, dacă presupunem că defunctul a lăsat o avere de 100000 lei, un legatar universal și zece legatari particulari, fie care pentru 10000 de lei; la caz de caducitate a tuturor legatelor particulare, legatarul universal va lua întregul patrimoniu al defunctului, ear dacă toate legatele particulare își produc efectele lor, legatarul universal nu va lua absolut nimic.

Aceste principii, incontestabile, pe care le afirmă și decizia de mai sus a Curții de casație din Franția, se găsesc foarte bine expuse în decizia Curții noastre supreme, dată în afacerea celebră Oteteleşeanu-Kalender: «Considerând, dice între altele, această decizie, că o persoană căreia testatorul transmite, ca un continuator al său juridic, întregul său patrimoniu, e în toată puterea cuvântului, un legatar universal supus, odata legatul

acceptat, tuturor drepturilor și îndatoririlor acestei calități, abstracțiune făcând de împrejurarea că, în condițiile în care a făcut legatul, sarcina ar exclude *a priori* ori ce idee de emolument»⁽⁹⁾.

Prin urmare, ar fi validă dispoziția prin care un testator ar lăsa universalitatea bunurilor sale unui legatar cu sarcina de a le vinde și de a întrebuița prețul vânzării la înființarea unui stabiliment public, precum o școală, o biserică, un spital, etc.; și în adevăr, instanțele noastre judecătorești au validat, cu drept cuvânt, testamentul lui I. Oteteleşeanu, prin care d-l I. Kalender a fost rânduit legatar universal cu sarcina de a înființa un institut de fete române, unde ele să poată primi o creștere și o educațiune simplă, fără obiceiuri de lux.

Nu trebuie să confundăm legatarul universal, care, precum am văzut, are o vocațiune la universalitatea bunurilor defunctului, cu executorul testamentar, care nu are nici o vocațiune ereditară, și care este un simplu mandatar.

N'ar trebui însă să se creadă că mandatul de executor testamentar este incompatibil cu calitatea de legatar universal, căci s'ar putea foarte bine întâmpla ca testatorul să lese un legat particular legatarului său universal, cu titlul de resplătire, pentru serviciile ce el așteaptă de la dânsul ca executor testamentar.

S'ar putea crede că legatul încetează de a fi universal atunci când legatarul vine în concurență cu unul sau mai mulți moștenitori rezervatari, pentru că partea moștenitorilor rezervatari fiind hotărâtă de lege, s'ar părea că testatorul nu mai poate dispune, în asemenea cas, de cât de ceea ce rămâne, adică de o fracțiune de bunuri, ceea ce ar constitui un legat cu titlu universal (art. 894 urm.). Acest raționament ar fi însă greșit, pentru că, pe de o parte, legiuitorul presupune concursul legatarilor universalii cu moștenitorii universalii (art. 889, 893), ear pe de altă parte, legatul neproducându-și efectele sale de cât în momentul morții testatorului, în acest moment poate să nu mai existe moștenitori rezervatari, fie că ei au murit, au renunțat, ori s'au

⁽⁶⁾ Cas. rom. *Dreptul* din 1882, No. 44 și din 1888, No. 54. C. București. *Dreptul* din 1883, No. 37; din 1889, No. 34 și din 1891, No. 24 (decizie casată). Cpr. Cas. fr. D. P. 77. 1. 55. D. P. 79. 1. 220.

⁽⁷⁾ *Dreptul* No. 24 din 1891.

⁽⁸⁾ *Dreptul* No. 77 din 1891. Cpr. Trib. Buzău. *Dreptul* No. 14 din 1899. Chestiunea de a se ști dacă o dispoziție testamentară cuprinde o condiție sau un termen este earăși o chestie de drept, și prin urmare, supusă controlului Curții de casație. Cas. rom. *Dreptul* No. 63 din 1881.— Tot o chestie de drept este și cea de a se ști dacă o dispoziție testamentară intrunește sau nu caracterele unei substituții fideicomisare. Aubry & Rau, VII, § 694, p. 321, 322. Demolombe, XVIII. 171. Veđi t. IV a lucr. noastre, p. 725 și D. P. 86. 1. 9, *ad notam*.— Numai intenția testatorului se apreciază în mod suveran de instanțele de fond.

⁽⁹⁾ Veđi *Dreptul* din 1892, No. 25 și Bulet. Cas. S. I, anul 1892, p. 184 urm. Această însemnată decizie a Curții noastre supreme a fost tradusă, publicată în D. P. 93. 2. p. 4, nota a și aprobată de prof. Beudant. (Veđi în *Dreptul* din 1899, No. 60 și în *C. Judiciar* din 1899, No. 34. discursul ce am rostit înaintea Curții supreme cu prilejul instalării noastre ca procuror general pe lângă această înaltă Curte). Tot în acest sens se pronunțase atât trib. de Ilfov (*Dreptul* No. 46 din 1891), cât și Curtea din București (*Dreptul* No. 12 din 1891). Mai veđi încă Cas. rom. *Dreptul* No. 77 din 1891. *Pand. Périod.* 86. 1. 170. *Pand. Périod.* 88. 2. 27. Cpr. Baudry, II, 579. Baudry et Colin, *Don. et test.*, II, 2288 urm. G. Petrescu, *Testamentele*, p. 281. T. Huc, VI, 32 și autorii citați în t. IV a lucr. noastre, p. 509, nota 1.

făcut nedemn, și este de principiu că e de ajuns ca legatarul să aibă un drept *eventual* la universalitatea bunurilor defunctului, pentru ca legatul să fie universal⁽¹⁰⁾.

Definiția legatului universal, așa precum am dat-o, ne conduce la o consecință, anume prevădută de art. 888, că legatul universal poate să fie făcut la una sau la mai multe persoane.

Când sunt mai mulți legatari universali, fie care are drept la averea întreagă, și unul mărginește pe celalalt în exercitiul dreptului său, făcându-se împărțea prin concursul lor (*concursu partes fiunt*). Fie care legatar având vocațiunea eventuală la universalitatea bunurilor testatorului, partea acelor care nu voesc sau nu pot să primească legatul, sporește partea celorlalți, așa că dacă numai unul din legatari se prezintă, el va lua averea întreagă (art. 929)⁽¹¹⁾. Remâne însă bine înțeles că, pentru ca să fie mai mulți legatari universali, fie care din ei trebuie să fie înstituit asupra *universalității* bunurilor defunctului.

Aceste sunt foarte pe scurt caracterele legatului universal; m'am folosit de decizia Curței de casație din Franția, pentru a arăta care sunt adevăratele principii în această privință.

D. Alexandresco

JURISPRUDENȚA ROMÂNĂ

INALTA CURTE DE CASAȚIE și JUSTIȚIE, Secția II

Audiența de la 5 Iulie 1900

Președenția D-lui N. M A N D R E A, Președinte

Manuc Ivantoglu, compturi

Curtea de compturi.—Controlorii fiscali.—Delapidări comise de percepători.—Casul în care răspunde controlorul de aceste delapidări.—Solidaritate.—Dacă casierii și controlorii răspund solidaricește de delapidările percepătorilor.—(Art. 67 și 88 din legea de constatare și precep. a contrib. directe; art. 129 din legea comptabilității Statului; art. 1041 Cod civil).

1) Controlorii fiscali răspund de delapidările comise de percepători, însă aceasta numai în cazul când delapidările ar proveni din cauza lipsei de verificare din partea controlorilor.

2) Casierii generali și controlorii fiscalului sunt responsabili solidaricește de delapidările comise de percepători.

Decisiunea 156/90.—Respins recursul făcut de Manuc Ivantoglu, contra deciziei Curței de compturi, secția II cu No. 16/99.

Curtea,

Ascultând citirea raportului făcut de d-l consilier D. Cuculi;

⁽¹⁰⁾Cpr. Trib. Tutova, *Dreptul*, No. 41 din 1886. G. Petrescu, *Testamentele*, etc., p. 286. Laurent, XIII, 514. Demolombe, XXI, 536. Thiry, II, 428, etc.

⁽¹¹⁾Cpr. Cas. fr. și C. București. *Dreptul*, No. 44 din 1882 și din 1881, No. 59. Marcadé, IV, 94. Mourlon, II, 815. Arntz, II, 2046. Laurent, XIII, 505, 510. Vezi și t. IV a lucr. noastre, p. 511, nota 1.

Pe d-l avocat P. Borș din partea recurentului Manuc Ivantoglu în dezvoltarea motivelor de casare; și

Pe d-l D. Alexandresco, locțiitor de procuror general în concluziuni;

Deliberând,

Asupra motivului I de casare:

I. «Violarea art. 88 a legii de percepere și art. 129 a legii comptabilității statului;

«După precitații articoli de lege combinați cu instrucțiunile de serviciu din 1 Aprilie 1882 pentru controlori, aceștia sunt agenți eminamente de constatare și control cu obligațiune de a face o continuă verificare și inspecțiune operațiunilor de percepere ale percepătorilor. În timpul de aproape șase ani a gestiunii mele ca casier general și în care interval s'a săvârșit acele delapidări de percepătorul Iovanache s'a strecurat șapte controlori, care toți au fost inspectorii menționatului percepător, afirmând prin rapoartele lor că totul era în regulă, cum dovedește chiar decisiunea Ministerului de Finance care i-a condamnat alături cu mine;

«Totuși onor. Curte de conturi 'i dispensează pe cinci din acei șapte controlori de ori-ce răspundere, fapt care este contrariu precitațiilor articoli, rămânând astfel condamnat numai eu cu doi controlori și aceștia în mod solidar».

Având în vedere că prin decisia supusă recursului, Curtea de compturi, condamnă pe recurentul Manuc Ivantoglu, fost casier general al județului Tulcea, să plătească suma de 10454 lei 49 bani cât a fost constatată delapidată de percepătorul M. Iovanache în timpul funcțiunii sale de casier general, adică de la 9 Decembrie 1890 și până la 30 Septembrie 1895;

Că împreună cu numitul casier, se mai condamnă solidaricește și doi controlori în privința cărora se constată o lipsă sau o rea supraveghere, iar pe alți cinci controlori care fuseseră condamnați prin decizia Ministerului de Finance, Curtea de compturi, ca instanță de apel, îi apără de plata sumelor la care fuseseră condamnați, constatând în fapt, din actele prezentate de aceștia că ei nu pot fi răspunzători de sumele delapidate de numitul percepător în cursul gestiunii recurentului de astăzi;

Considerând că după art. 88 din legea de constatare și percepere și 129 din legea comptabilității publice, controlorii au a răspunde de delapidările comise de percepători, însă aceasta în cazul când delapidările ar proveni din cauza lipsei de verificare;

Că în speță, Curtea constatând în fapt că acești controlori nu pot fi răspunzători neputându-li-se imputa lipsa de verificare, faptul că-i apără de plata oricărei sume nu poate folosi recurentului și dar vorbă nu poate fi de violarea citatelor articole;

Că prin urmare acest motiv e neîntemeiat.

Asupra motivului al II de casare:

«Exces de putere. — Din nici un text de lege financiară nu rezultă solidaritatea, a admite, cum a statuat onor Curte de compturi nu este a aplica legea, ci a crea lege.—Acest lucru e atât de învederat, că numai în urmă legiuitorului s'a avisat a prescrie o atare dispozițiune care anterior nu era și aceasta a făcut-o prin

art. 25 a legii de organizare a Ministerului de Finance din 1897».

Considerând că obligațiunea solidară este nu numai în casurile când e stipulat expres, ci și de drept în virtutea legii (1041 Cod. civil);

Considerând că prin art. 88 din legea de constatare și percepere, prevăzându-se că casierii generali și controlorii, răspund cu averea lor pentru ori ce sustrageri sau delapidări comise de percepitori, din asemenea dispoziție rezultă, că legiuitorul a voit să își asigure atât din partea casierilor generali cât și a controlorilor plata și în mod solidar a sumelor sustrase sau delapidate de percepitori, pe care îi pune sub controlul și vegherea lor (art. 67, al. II legea de percepere); Că de altminterlea după art. 67, al. I, casierii răspund pentru întreaga sumă delapidată de percepitori numiți sub răspunderea lor, încât sub acest raport motivul e și fără interes;

Considerând că, în speță, Curtea de compturi admitând solidaritatea controlorilor cu a casierului recurent n'a comis nici un esces de putere, și dar și acest motiv e neîntemeiat;

Pentru aceste motive, Curtea, în unire cu conclusiunile d-lui locțiitor de procuror general D. Alexandresco, repinge recursul, etc.

CURTEA DE APEL DIN IAȘI, Secția I

Audiența de la 5 Septembrie 1900

Președenția D-lui I. Th. BURADA, Prim-Președinte

Nicolae Călin, tutorul minoarei Olga Cordaș cu Statul

Pensie. — Femeie funcționară. — Copii săi naturali. — Dacă au drept la pensia mamei lor. — (Art. 1 și 9 din legea pensiilor din 1890).

Copii naturali fiind asimilați de Codul civil cu copii legitimi față de mama lor, urmează că copii naturali ai unei femei ce a ocupat funcțiuni publice au dreptul la pensia mamei lor, ca și copii săi legitimi.

Curtea deliberând,

Având în vedere apelul făcut de Nicolae Călin în calitate de tutor al minoarei Olga Cordaș contra deciziei No. 286/900 a Comisiunei pentru constatarea și regularea dreptului la pensie, prin care se respinge cererea numitului de a se acorda o pensie zisei minoare pe temeiul drepturilor defunctei sale mume Aristița Lelescu;

Având în vedere că comisiunea motivează respingerea cererii lui N. Călin pe faptul că minoara Olga este fiica naturală a Aristiței Lelescu și că prin art. 9 din legea de la 1890, nu se recunoaște drept la pensie de cât urmașilor legitimi sau legitimați ai funcționarilor precedeați;

Considerând însă că acest art. nu se ocupă de cât de urmașii funcționarilor bărbați, excluzând pe copii lor naturali de la dreptul de pensie, conform principiului din Codul civil, după care asemenea copii nu au nici un drept față de părinții lor; articolul nu vorbește de urmașii funcționarilor femei. Din această tăcere însă, a legii nu se poate deduce că a înțeles a refuza dreptul la pensie copiilor naturali ai funcționarilor femei, căci mai întâi prin art. 1 se recunoaște dreptul la pensie tuturor funcționarilor publici, expresie generică care cuprinde atât pe bărbați cât și pe femei, neexistând nici un motiv de a distinge între ei, de oare-ce dreptul la pensie e bazat pe reținerea ce o face statul din remunerarea tuturor servitorilor săi, astfel că, pe temeiul art. 1 femeile având fără îndo-

ială ca și bărbații drept la pensie, trebuie să se bucure, de acest drept, conf. art. 9 și copii lor legitimi sau naturali. Dacă s'ar tăgădui copiilor naturali ai funcționarilor femei dreptul la pensie pentru motiv că art. 9 nu vorbește de ei, ar trebui să tăgăduim acest drept și copiilor lor legitimi pentru același motiv de tăcere a textului, interpretare evident contrară întregii economii a legii. Art. 9 ocupându-se de urmașii funcționarilor bărbați statuează *de eo quod plerumque fit*; cuprinde însă implicit recunoașterea dreptului la pensie nu numai copiilor legitimi ai funcționarilor femei, dar și copiilor lor naturali, întru cât pe de o parte acești din urmă sunt asimilați de legea civilă cu copii legitimi față de mama lor, pe de altă parte citatul articol nu exclude de la pensie de cât pe copii naturali ai funcționarilor bărbați;

În privința quantumului pensiei cuvenită minoarei Olga Cordaș;

Având în vedere că din certificatul eliberat de Înalta Curte de compturi sub No. 1187 din 29 Februarie 1900 se constată că def. Aristița Lelescu a ocupat postul de învățătoare în comuna Averești, jud. Roman și Negrești, jud. Vaslui timp de 19 ani, 9 luni și 20 zile, deci urmează a se calcula după lege, dreptul ei la pensie pentru 15 ani de serviciu, a 40%, asupra salariului de 121 lei lunar, ceea-ce face 48 lei pe lună așa că minoara Olga are dreptul la o jumătate din această sumă adică la 24 lei lunar.

Pentru aceste considerente redactate de d-l consilier M. Șuțu, Curtea în majoritate, decide:

Primește apelul lui Nicolae Călin, tutorele minoarei Olga Cordaș, fiica naturală a def. Aristiței Lelescu; reformă deciziunea Comisiunei pentru regularea drepturilor la pensie sub No. 286 din 31 Martie 1900 și recunoaște copilei Olga Cordaș dreptul la o pensie de douăzeci și patru lei pe lună cu începere de la 1 Aprilie 1900.

(ss) I. Th. Burada, M. Șuțu, D. Porfiriu.

Osebită părere

Legea pensiunilor civile din Maiu 1890, ca ori-ce legiuire specială, nu poate fi interpretată prin analogie și încă mai puțin în sens larg; căci ar fi să mergem contra spiritului legii și prin urmare să-i denaturăm caracterul; dacă în dreptul comun, copilul natural moștenește pe muma sa, nu poate fi tot astfel în materie de pensie, unde normele succesiunei sunt cu deservire înlăturate și unde statul, bonificând funcționarilor în drept de a primi o pensie, o sumă oarecare, peste quantumul acumulat al reținerilor, este prin aceasta chiar îndreptățit a-și subordona o asemenea avantajare, la anumite condițiuni; — rigoarea însă a unei legiuiri speciale, nu trebuie totuși să fie dusă la extrem; așa cum e sigur că art. 1, dă drept la o pensie de serviciu, în favoarea ori-cărui funcționar, căruia s'a făcut rețineri în profitul casei pensiunilor, de și textul nu menționează anume și pe funcționarele femei; tot așa e sigur că și art. 9, care nu vorbește de cât de urmașii bărbatului, împrejurare care să realizează mai adesea-ori implică cu necesitate și pe urmașii femeii pensionară, singura îngrădire vizată de legiuitor consistând în aceea că urmașii să fie legitimi ori legitimați; dar a susține, cum o face apelantul Nicolae Călin, că cu toată tăcerea art. 9, totuși copii naturali pot beneficia de pensia mamei lor, sau atunci zice d-sa ar urma că nici copii legitimi ori legitimați, a unei pensionare să nu poată beneficia de pensia mamei lor, iarăși din cauza tăcerii art. 9. O asemenea argumentare permisă, ar fi cu deservire extremă și ar avea de rezultat să introducă în text, categoria copiilor naturali, manifest opusă, prevederilor textului; deci suntem de opinie a se respinge apelul, făcut de d-l N. Călin, ca tutor al minoarei Olga Cordaș;

(ss) Gh. Roiu, Th. Crivăț.